

9403428713603776

ВІДГУК**офіційного опонента****на дисертацію Заїчко Владислави Валеріївни****«Мова як фундаментальна засада культурної ідентичності іноземних студентів», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія**

У сучасному інтелектуальному ландшафті, де гносеологічні та онтологічні виміри людського буття невинно перегукуються зі світоглядною полівалентністю глобалізованого світу, дисертаційні дослідження, присвячені феномену мови як осердя культурної ідентичності, набувають не лише академічної, а й екзистенційної ваги. Саме мова, будучи водночас умовою можливості смислотворення і тонким інструментом соціальної інкрустації, формує «порогові» простори, у яких індивід балансуватиме між традицією та інновацією, локальним корінням і космополітичною відкритістю. Тому рецензована дисертація постає як своєрідний філософський «лабораторіум», де через призму герменевтичного й феноменологічного аналізу осмислюється подвійне – переживане й концептуалізоване – буття мовної суб'єктності. У цьому контексті наукове завдання авторки синтезувати теоретичні горизонти із практичними імплікаціями університетської політики багатомовності набуває особливої значущості, адже чітко резонує з ключовими викликами доби: гуманітаризацією знання, кризою ідентичності та пошуками нових форм солідарності в інтеркультурних просторах освіти.

Тема дослідження є надзвичайно актуальною, у вступі авторка переконливо показує, що глобальна мобільність і поширення «панівних» мов ставлять перед вищою школою нові виклики збереження культурного розмаїття та особистісної самобутності студентів. Дисертантка підкреслює, що мова виконує роль центрального маркера «свого» й «чужого» та водночас стає інструментом гнучкої самоідентифікації у мультикультурному середовищі. Обґрунтування проблеми ґрунтується на широкому філософсько-світоглядному огляді і включає як класичні герменевтичні, так і постколоніальні підходи.

Авторка слушно зазначає, що іноземний студент виступає локальних і глобальних норм, а університет перетворюється на лабораторію гібридних ідентичностей. Акцент на українському контексті воєнного часу посилює соціогуманітарну значущість роботи. Комплексність вступу засвідчує глибоку проробку джерел та адекватне формулювання мети й завдань. Отже, актуальність дослідження повністю відповідає нагальним потребам глобального освітнього простору.

Наукову новизну дисертації визначають кілька принципово нових концептів. По-перше, авторка пропонує модель «трьох мовних полів», у якій рідна мова репрезентує мультикультуралістське збереження базових цінностей, англійська виконує функцію космополітичної мобільності, а мова країни перебування є простором щоденної гібридної інтеграції. По-друге, сформульовано концепт «подвійної лімінальності», що описує одночасну міжкультурну й міжмовну пороговість студентського досвіду та демонструє, як кризова дестабілізація трансформується у ресурс креативного самотворення. По-третє, уточнено трирівневу матрицю культурної ідентичності (особистісний, колективний, символічний рівні) і доведено, що саме їхня динамічна взаємодія забезпечує гнучкість суб'єкта в умовах глобалізації. Ці положення розширюють філософський дискурс про мову як екзистенційну категорію й наповнюють його емпіричними індикаторами. Новизна посилюється міждисциплінарним поєднанням герменевтики, феноменології, дискурс-аналізу та концептуального аналізу, що продемонстровано у методологічних викладках першого розділу. Таким чином, дисертація робить відчутний внесок у філософію мови, соціолінгвістику й теорію міжкультурної освіти, пропонує оригінальний аналітичний інструментарій для дослідження мобільності.

Практична цінність дослідження проявляється в чітко окреслених рекомендаціях щодо університетської політики багатомовності. Модель «трьох мовних полів» пропонує впроваджувати компетентнісні модулі, де рідна мова функціонує як ресурс культурної пам'яті, *lingua franca* – як платформа глобальних знань, а мова приймаючої країни – як канал повсякденної інтеграції; така інтеграція, за даними дисертантки, підвищує академічну успішність і

9403428713603776

благополуччя студентів. Висновки авторки містять рекомендації щодо проєктування «лімінальних спільнот» (мовні тандеми, мультикультурні клуби) і розроблення психологічного супроводу для запобігання затяжній дезорієнтації. Дослідження пропонує індикатори «мовної видимості» та «ціннісної резонансності» для стратегічних аудитів освітніх програм, що може бути інтегровано у системи забезпечення якості. Практичні висновки придатні для адаптації в українських університетах, які активно інтернаціоналізуються після 2022 року. Важливо, що подані рекомендації базуються на емпіричних спостереженнях і кількісних даних, а не лишаються на рівні загальних декларацій. Таким чином, робота має не лише теоретичне, а й управлінське значення.

Перший розділ дисертації присвячено теоретико-методологічним засадам і містить розгорнутий аналіз поняття культурної ідентичності, багатовимірності мови та спектру сучасних дослідницьких підходів. Авторка послідовно демонструє, що успадковані культурні практики поєднуються з індивідуальною рефлексією, формуючи поліфонічні ідентичності. Висвітлено постколоніальний, герменевтичний і соціолінгвістичний дискурси, що забезпечує цілісне бачення проблеми. Окрема увага приділена концепції «мовного ландшафту» університету як простору символічної влади та культурних зіткнень. Авторка слушно звертає увагу на те, що владний потенціал мови формує ієрархії престижу і впливає на успішність або маргіналізацію студентів. Методологічний апарат роботи вирізняється логічною системністю та забезпечує надійну основу для подальшого емпіричного аналізу. Розділ переконливо доводить, що без комплексного міждисциплінарного підходу неможливо адекватно осмислити феномен гібридних ідентичностей.

Другий розділ аналізує мову в структурі культурної ідентичності, концентруючись на впливі «панівних» мов на локальні спільноти. Авторка детально показує, як англійська, виконуючи роль глобальної *lingua franca*, може одночасно відкривати доступ до світових ресурсів і створювати ризики витіснення менш поширених кодів. Розглядаються сценарії маргіналізації, симбіозу, домінуючої асиміляції та взаємозбагачувальної комплементарності, що

9403428713603776

описують траєкторії взаємодії глобальних і локальних мовних кейнів. Дисертантка переконливо аргументує, що стратегічні інтервенції університету можуть переводити спільноту зі стадії асиміляції до симбіозу, підвищуючи креативність і соціальний капітал. Авторка критично переосмислює концепти «глокалізації» та «транслінгвізму», пропонуючи нові індикатори вимірювання мовної видимості та ціннісної резонансності. Розділ вирізняється багатством емпіричних прикладів і демонструє здатність дисертантки поєднувати теоретичну глибину з практичним аналізом.

Підрозділ 2.2, зосереджує увагу на гносеологічній та аксіологічній функціях мови, яку дисертантка визначає головним «тригером» переходу від етнічного до багатомірного культурного «Я». Авторка наголошує, що саме мовна практика ініціює переоцінку ціннісних орієнтацій і відкриває шлях до нових форм солідарності з академічною спільнотою. Символічну роль цього переходу вона формулює через тезу: «Мова часто розглядається як «точка входу» в культуру, тому її роль у (ре)конструюванні культурної належності важко переоцінити» (с. 98). Ця теза вдало підкріплює подальший аналіз динаміки зміни самоідентифікації, де характеристика «мовної точки входу» поєднується з поняттям «ціннісного резонансу». Зміщення акценту з інструментальної на екзистенційну функцію мови дозволяє продемонструвати, що процес інтерналізації нових норм відбувається не через «асиміляцію», а через творче «перепозиціонування» суб'єкта у багатомовному середовищі. Таким чином, авторка пропонує переконливу модель культурної адаптації, в якій мова постає чинником активного самовизначення, а не пасивного копіювання.

У третьому розділі дисертантка переходить від теоретичного опису до автобіографічно-нарративного виміру, показуючи, як студенти вербалізують досвід «мовного дорослішання». Типовою для цього блоку є рефлексія одного з респондентів: «Я приїхав сюди, спочатку нічого не розумів, а тепер можу не лише говорити, а й жартувати місцевою мовою» (с. 101). Цей вислів ілюструє глибинний зсув від функціонального володіння мовою до її креативного опанування, що, за авторкою, знаменує перехід до стадії «інкорпорованої ідентичності». Розділ чітко демонструє, що момент, коли іноземний студент

9403428713603776

починає жартувати новою мовою, символізує внутрішню інтеграцію соціокультурних норм групи. Така емпірична деталізація паративів підсилює теоретичні положення про «подвійну ліміальність» і дозволяє сформувати шкалу, де мовний гумор є маркером зрілості міжкультурної компетенції. Крім того, наведені приклади уточнюють часові параметри переходу від шоку до адаптації, що робить розділ цінним для практичних рекомендацій психологічного супроводу.

Далі авторка поглиблює інституційний вимір, аналізуючи, як політика університету здатна каталізувати або, навпаки, гальмувати формування «плюралістичної ідентичності». Ключовою тут є теза про відкритість освітнього середовища: «Якщо університет ідейно підтримує плюралізм і багатомовність, студенти можуть безстрашно експериментувати, збагачувати самих себе й громаду» (с. 112). Авторка переконливо показує, що така інституційна підтримка спричиняє ефект «соціолінгвістичного мультиплікатора», коли індивідуальні мовні ініціативи накопичуються й формують колективний капітал взаєморозуміння. У розділі описано конкретні механізми — мовні тандеми, міжкультурні клуби, інклюзивні курикулуми — які мінімізують ризики кодифікованої асиміляції. Аналіз супроводжується статистичними даними успішності й добробуту студентів, що підтверджує дієвість запропонованої моделі. Таким чином, робота пропонує цілісну стратегію університетської мовної політики, яка одночасно відповідає на виклики глобалізації й підтримує унікальність культурних коренів кожного здобувача освіти.

Серед сильних сторін дисертації слід відзначити чітку логіку викладу, міждисциплінарну методологію та високий рівень аналітичної рефлексії. Авторка комплексно поєднує герменевтику, феноменологію, дискурс-аналіз і концептуальний аналіз, що створює збалансований інструментарій для дослідження ідентичності. Емпіричний матеріал репрезентативний і різнорівневий — від автобіографічних нарисів до кількісних опитувань. Концепції, вироблені в роботі, мають потенціал для подальшого застосування у соціальній політиці, менеджменті культурних проєктів та інтеграційних програмах. Дисертація демонструє високу культуру наукового цитування та

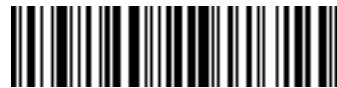
9403428713609776

належний рівень академічної доброчесності. Теоретичні положення переконливими прикладами з українського та міжнародного контекстів, що підвищує універсальність результатів. Бібліографія нараховує 239 позицій, із них майже половина – іноземні видання, що свідчить про дотримання принципу міжнародної релевантності. Чітка структуризація тексту полегшує читачеві навігацію між розділами й ключовими тезами. Усі ці фактори разом формують потужний науковий продукт, готовий до подальшої апробації.

Поряд із численними перевагами дисертація має певні аспекти, які можна покращити.

По-перше, у роботі бракує онтологічного розрізнення між мовою як системою знаків та мовленням як актуально прожитим досвідом, що може призвести до змішування різнорівневих категорій. Хоч авторка послідовно оперує феноменологічним терміном «життєвий світ», вона не окреслює, яким чином трансцендентальна структура цього світу потенційно формує межі мовних інновацій. Унаслідок цього залишається не з'ясованим, чи здатна сама мова перевершити апіорні горизонти смислу, чи лише репрезентує їх у багатомовному контексті. Сильні твердження про креативну автономію суб'єкта могли б бути підкріплені глибшим аналізом кореляції між лінгвістичними структурами та онтологічною даністю буття-у-світі. Розмежування цих пластів дало б змогу точніше довести, чи мова вивільняє студентів із тиску детермінованих ідентичностей, чи лише реінтерпретує їх у межах уже заданих смислових полів.

По-друге, дисертація недостатньо досліджує етичний вимір мовної гегемонії та її вплив на формування культурної відповідальності суб'єкта. Авторка слушно говорить про «космополітичну мобільність» англійської, однак не аналізує, чи така мобільність не репродукує асиметрії влади в глобальному просторі, що може нівелювати ціннісно-емансипативну функцію мови. Відсутня критична дискусія з неомарксистськими та постструктуралістськими підходами, які розглядають мову як інструмент капіталізації культурних ресурсів і підтримки системи символічного домінування. Було б доречно з'ясувати, чи

9403428713603776

трансформація ідентичності іноземних студентів справді веде до втрати автономії, чи, можливо, приховано підкріплює панівні дискурсивні режими.

По-третє, порівняння з досвідом університетів за межами Європи (наприклад, Південно-Східна Азія чи Латинська Америка) відсутнє і могло б збагатити типологію стратегій.

По-четверте, гендерний вимір подано фрагментарно, що не дозволяє простежити специфіку мовних стратегій чоловіків і жінок.

По-п'яте, дисертація майже не розглядає впливу цифрових платформ та соціальних мереж на формування мовної ідентичності, хоча саме онлайн-простір дедалі частіше стає головною ареною транслінгвізму.

Незважаючи на ці недоліки, вони не применшують загальної наукової цінності роботи й відкривають перспективи для подальших досліджень.

Узагальнюючи, дисертація Заїчко Владислави Валеріївни «Мова як фундаментальна засада культурної ідентичності іноземних студентів» є завершеним, змістовно багатим і методологічно виваженим дослідженням. Вона містить оригінальні теоретичні результати, має помітне практичне спрямування та відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Виявлені недоліки носять локальний характер і не знижують загальної наукової та соціальної значущості роботи. Дисертація повністю відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія.

Офіційний опонент:

Доктор філософських наук, професор,
викладач циклової комісії економіки, управління та адміністрування
Відокремленого структурного підрозділу
«Харківський торговельно-економічний коледж»

Державного торговельно-економічного університету

Майя ТРИНЯК

*Підпис Майї Триняк засвідчується
Старшим інспектором з кадрів Кофевнікова О.О.*
24.07.2025